

ФІЛОСОФІЯ

УДК 1:37

Берегова Галина Дмитрівна,
доктор філософських наук, доцентПОШУКИ НОВИХ ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНІХ ПАРАДИГМ
У КОНТЕКСТІ ОСВІТНЬОЇ КРИЗИ

У статті проаналізовано соціокультурний вітчизняний простір у контексті розробки нових філософсько-освітніх парадигм як шляхів виходу з освітньої кризи, що актуалізується нагальною потребою створення якісно нової системи підготовки високоосвічених спеціалістів постмодерної ери, світоглядні орієнтації яких відповідатимуть вимогам і викликам глобалізованого часу. Запропонований новий, прагматистсько-інструменталістський напрям філософії освіти, в якому стверджується, що потужний поштовх розвитку особистості, людству й цивілізації дає філософське осмислення світу, що формується шляхом засвоєння філософських знань у вищій школі.

Ключові слова: *філософія освіти, освітня криза, цивілізація, особистість, духовні цінності, глобалізація, філософсько-освітня парадигма.*

Сьогодні пошуки нових постнекласичних філософсько-освітніх парадигм актуалізуються з огляду на сучасні трансформаційні соціокультурні процеси в Україні. Вони розглядаються як варіанти раціональних шляхів виходу з освітньої кризи, що вимагають від вищої (фахової) освіти розробки оновлених підходів до навчання й виховання молодого покоління з метою науково-філософського осмислення глобальних проблем сучасності.

Кризовий стан вітчизняної освіти відмічено й проаналізовано в працях багатьох сучасних дослідників у галузі соціальної філософії та філософії освіти: В. Андрущенко, О. Базалука, А. Бичко, В. Беха, А. Бойко, В. Вашкевича, Л. Горбунової, Д. Дзвінчука, І. Добронравової, Т. Жижко, С. Клепка, В. Кізими, К. Корсака, М. Култаєвої, В. Лутая, М. Михайлова, В. Муляра, М. Романенка, В. Пазенка, І. Передборської, В. Шевченка й ін.

Так, дослідження В. Андрущенко стосуються комплексної проблеми філософії, змісту та модернізації освіти, статусу глобальних цінностей і функцій освіти у системі суспільної організації та самоорганізації; осмислення основних проблем сучасної освіти й освітньої політики в демократичному суспільстві. Визначення оптимального шляху розвитку системи освіти України в європейському контексті виконано С. Клепком. Детермінуючий вплив системи освіти на формування реалій інформаційного суспільства, формування планетарно-космічного типу особистості, образу людини майбутнього висвітлено О. Базалуком.

Одним із перших в Україні взявся за розробку концепції філософії освіти В. Лутай, котрий у численних дослідженнях розкриває сучасні філософські системи та їх взаємодію з освітою, висвітлює проблеми формування світогляду ХХІ століття, подає на основі систематизації загальних закономірностей картини світу синергетичну парадигму освіти [7; 8]. Науковець слушно зауважує, що саме синергетика може постати загальнофілософською основою вирішення протиріч у сучасній освіті ("між різними типами сучасної культури"), оскільки на основі аналізу основних філософських спрямувань і їх взаємодії з освітою, спираючись на теорію складних систем, можна систематизувати елементи картини світу та надати їй комплексну соціальну характеристику [8, 22].

Метою статті є аналіз соціокультурного вітчизняного простору в контексті розробки нових філософсько-освітніх парадигм як шляхів виходу з освітньої кризи, що актуалізується нагальною потребою створення якісно нової системи підготовки високоосвічених спеціалістів постмодерної ери, світоглядні орієнтації яких відповідатимуть вимогам і викликам часу.

Теоретичне обґрунтування й актуалізація гуманістично-культуротворчого потенціалу філософії освіти у вищій школі дає підстави на сучасному етапі розвитку українського суспільства розглядати філософію як загальну теорію виховання майбутніх фахівців, а структуру філософського знання як інструментарій навчально-виховного процесу з орієнтацією на формування нових світоглядних установок особистості на засадах міждисциплінарного поєднання соціальних і природничих наук.

Створення нових філософсько-педагогічних теорій пов'язують з формуванням вільної особистості: "Сьогодні як ніколи гостро стає завдання осмислення і пізнання буття, створення нової філософії освіти, розкритої до таїнств життя людства, його прагненням, можливостям і звершенням ... На цій основі повинна формуватися нова педагогіка – педагогіка вільної особистості. Не в задоволенні інтересів держави (хоча й цього не можна заперечувати), не у формуванні особистості за стандартом, а в розвитку вільної особистості, у розвитку талантів особистості, у розвитку сутності науки та посвяті у таємниці буття особистості повинна бачити педагогіка своє завдання... перед педагогікою стоїть завдання справжнього вирішення проблеми реальності, проблеми волі, проблеми особистості" [14, 15].

Негативною постмодерністською тенденцією стало прагнення до уніфікації людини – формування комфортної особистості. Сучасна авторитарна педагогіка не заперечує учня, але відводить йому пасивну роль слухача, спостерігача, абсолютизує і гіперболізує роль знання і соціальних вимог до поведінки. Провідна роль в авторитарній педагогіці відводиться вчителю, учень же слухає вчителя й намагається якнайкраще усвідомити почуте – так учень відступає на другий план перед знаннями [13, 8].

Сфера освіти має два базових завдання – забезпечення відтворення соціуму та його розвиток. Перше завдання вирішується для всіх, а друге – для тих, хто буде розвиток забезпечувати. Освіта як соціальний інститут не тільки відтворює суспільство, а й готує його до майбутнього. Виходячи з цього, можна виокремити основні проблеми освіти: 1) як сформувати уявлення про світ майбутнього та способи підготовки до нього; 2) які зміни в суспільстві буде породжувати освіта та як всередині освіти готувати людей до життя в цьому зміненому суспільстві, 3) зрозуміти, з якої позиції можна змінювати освіту, оскільки еліта (політична, економічна, інтелектуальна) завжди є продуктом старої освіти; 4) як може виникнути деяка когнітивна група всередині еліти, яка була б здатна, змінюючи систему освіти, змінити суспільство у подальшому.

Щодо професійної підготовки, то можна виділити чотири глобальні хвилі професіоналізації: 1) поява й поширення представників вільних професій; 2) масове поширення професіоналізму нового типу і поява так званих масових професій; 3) перетворення стандартів професіоналізму в образ повсякденного життя і діяльності шляхом розповсюдження стандартних і універсальних технологій – парaproфесіоналізація; 4) глобальні зміни, які формують ядро нової постіндустріальної економіки, пов'язані з появою нової хвилі професіоналів – транспрофесіоналів. (Транспрофесіоналі, на відміну від парaproфесіоналів, роблять ставку на нові універсальні (наскрізні) компетенції, орієнтовані на розробку унікальних комерційних пропозицій для зростаючих глобальних ринків на базі формування нових ключових компетенцій.)

В Україні переважно готують професіоналів другої хвилі й у невеликій кількості – представників першого типу. Представників третього й четвертого типу в нашій країні не готують взагалі, жодна реформа цього не змінювала.

Основний напрям останніх змін в українській освіті полягає у використанні західних моделей освіти у "наздоганяючій" орієнтації на ці країни. Однак, як виявилось, західні моделі або не вбудовуються в існуючий у країні освітній простір, або вони, врешті-решт, пристосовуються під існуючу систему освіти. Інакше кажучи, західні моделі, побудовані під одні цілі, на одних принципах, не можуть бути використані під інші цілі та на інших принципах. Нині відомо шість основних парадигм освіти: 1) традиційна, де існувала передача знань і вмінь через культу та ритуали; 2) станова, де еліта готувалася в системах управління у жорстких станових рамках, а решта навчалася в цехових школах і схоластичних університетах; 3) індустріальна, де вперше виникає освітній конвеєр, коли учень рухається "крізь" навчальний план, а на нього "одягають" предметні оболонки; 4) теоретична, де навчають роботі з ідеальними уявленнями та їх практичною перевіркою (окремим підвидом є методологічна освіта, де основою навчання є методологія і системне мислення); 5) технологічна, де взагалі зникає вчитель, а відносини переходять до пари "споживач – мережа" (сюди відноситься так звана "дистанційна освіта"); 6) підхідна, де знову з'являється вчитель, одиниця освіти – підхід, а знання та вміння подаються в різних підходах.

У сучасному вітчизняному соціокультурному просторі спостерігається ситуація, де індустріальна, теоретична, технологічна і навіть станова парадигми реалізовані в різних системах освіти, а традиційна та підхідна – реалізовані в дуже невеликих і часто прихованих від спостереження масштабах. В Україні вважали за краще відмовитись від цих парадигм і зробити однопарадигмальну освіту – індустріальну, та й ще в ситуації зовнішнього управління та Болонського процесу.

Аналізуючи особливості й умови здійснення освіти та навчання у вищій школі, можна зробити висновок про необхідність використання у цих сферах діяльності різних парадигм навчання. У результаті розгляду освітньо-виховного процесу У ВНЗ можна виділити чотири різні парадигми навчання: педагогічну, андрагогічну, акмеологічну й комунікативну. Кожній з цих парадигм керованого засвоєння об'єктивного досвіду людства, природно, відповідають свої теорія освіти та теорія навчання,

без яких педагогічні науки залишаються не повними й не можуть сприйматися як науки про кероване засвоєння індивідом об'єктивного досвіду людства. При чому педагогічна парадигма охоплює сукупність підходів до вирішення проблем освіти та навчання, що використовуються традиційною педагогікою та орієнтована на отримання знань, умінь і навичок студентами, а діяльність викладача орієнтована на виховання, вимогливість, передачу знань, розпорядження, примус, щоденні завдання та їх контроль (такий підхід часто призводить пасивність у навчанні та втрату зацікавленості). Андрагогічна ж парадигма спрямована на навчання й освіту дорослої людини, що усвідомлює свої потреби та здатна свідомо задовольнити їх у своїй діяльності; за такого підходу освіта орієнтується на соціалізацію. Акмеологічна парадигма орієнтує викладання на допомогу суб'єкту навчання у досягненні вершини його можливостей, у найбільш повній реалізації ним потенціалу своєї особистості. Комунікативна парадигма підпорядкована взаємонавчанню, характерною особливістю якого є активна участь суб'єкта навчання у процесі відбору об'єктів вивчення і мірою необхідності перехід суб'єкта навчання у суб'єкт викладання і навпаки, де основною категорією є взаємовдосконалення.

З огляду на всесвітню кризу освіти, дедалі наполегливіше стверджується необхідність зміни парадигми педагогічного мислення через нове осмислення людської природи: "Криза цивілізації і криза людства може бути вирішена тільки виключно на шляхах перетворення людської природи ..." [9, 22].

Пошуки нової парадигми освіти підпорядковуються нині постмодерному вітчизняному простору, де особливого звучання набуває впровадження європейських етичних цінностей. В Україні необхідно відбувається зміна морального статусу особистості та її ціннісних орієнтацій, оскільки просування Європейського Союзу на Схід Європи призводить поширення пануючих на цій території моральних засад, і наслідки постмодерністських впливів на вітчизняному освітньому просторі будуть ще довго даватися взнаки, зокрема через відставання в інформаційному просторі й методологічну кризу в сфері гуманітарних наук.

Б. Гершунський вважає, що "основною причиною катастрофічної девальвації моральних, духовних цінностей цивілізації і все більш очевидних світоглядних глухих кутів наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. є системна криза, яка охопила три найважливіші сфери духовного життя суспільства – науку, релігію та освіту" [3, 86]. У такому аспекті актуалізуються проблеми ціннісних орієнтацій особистості в сучасному постмодерному просторі, котра, перебуваючи під безпосереднім впливом цілого комплексу векторів (економічного, політичного, культурного й ін.), випробовує на собі як позитивну, так і негативну дію глобалізаційних процесів. До позитивів глобалізму можна віднести можливість регулювання екологічної ситуації, забезпечення суспільства від різних планетарних катастроф, підвищення економічного рівня розвитку окремої країни до рівня високорозвинених країн, світову координацію боротьби зі СНІДом, наркоманією, тероризмом тощо. До негативів відносяться: зростання безробіття, бідності, безпритульності, техногенне перевантаження і деградація довкілля, економічне й політичне послаблення країни, пригнічення внутрішнього національного ринку й національної економіки, а також зростання рівня тіньової економіки держави й пов'язані з цим процеси загальної криміналізації економічної діяльності, зростання корупції тощо.

Особистість під дією глобалізаційних процесів поступово змінює свої значущі риси, якості та моральні орієнтації, стає більш мобільною, інтегрованою у мультикультурний світовий, зокрема інформаційний простір, релігійно, культурно, політично більш толерантною. Водночас зі зміною морально-ціннісних орієнтацій особистості відбувається збільшення контрастності в напрямі маргіналізації-елітизації суспільства, посилення космополітичних тенденцій. Агресивний глобалізм спричиняє появу нових особистостей, які повністю сприйняли технократичні, меркантильні цінності, – далекі від гуманістичних, – що створює небезпеку для цивілізації загалом. Бурхливий розвиток цивілізації (освоєння космосу, інформаційна революція, виникнення мікропроцесорної технології тощо), водночас передчуття екологічної, а то й антропологічної кризи стимулюють в особистості усвідомлення єдності людства як планетарної спільноти.

У зв'язку із зазначеними тенденціями розвитку суспільства виникає необхідність, по-перше, в обґрунтуванні актуальності гуманістично-культуротворчого потенціалу філософії освіти в сучасному соціокультурному просторі, по-друге, в аналізі взаємоперетину філософії освіти й виховання у теоретичній реконструкції форм і способів спілкування поколінь, по-третє, в окресленні філософсько-психолого-педагогічних підходів до формування світогляду особистості нового типу – практичного, планетарно-космічного.

Гуманістично-культуротворчий потенціал філософії освіти в сучасному суспільстві визначається її потенційними можливостями вирішувати найбільш важливі завдання в стратегії виживання людства – забезпечення новому поколінню успішної соціалізації в умовах інформаційної майбутності, а також обґрунтовується реформування освітньої системи в Україні, що вбачаються у становленні творчо-гуманітарної особистості майбутнього фахівця як цілісного суб'єкта культури.

Розкриття сутності філософсько-освітнього процесу в історичному контексті дає змогу розглядати філософію освіти як важливий компонент систем усіх видатних мислителів, що яскраво демонструє свій гуманістично-культуротворчий потенціал.

Проблема освіти людини як центральна почала розглядатись у філософії XIX ст. (Й. -Г. Гердер, Г. -В.-Ф. Гегель, В. Одоєвський, А. Хом'яков, П. Юркевич, Л. Толстой й ін.). У XX ст. принципи філософії активно залучалися до проблем освіти (Дж. Дьюї, М. Бубер, Й. Гессен та ін.). Особливо актуальними для дослідження світоглядно-формуючих засад філософського знання є праці таких представників гуманітарної філософії освіти, як Г. Ноль (герменевтичний історизм), Е. Венігер, В. Флітнер (структурна герменевтика), Г. Рот, Г. Здарзил, М. Лідтке, О. Больнов, І. Дерболов, К. Данелт, М.Я. Лангевелд (педагогічна антропологія), М. Бубер, А. Петцелт, К. Шаллер, К. Мелленхауер (екзистенційно-діалогічне спрямування), А. Ілліч, П. Фрейре (критико-емансипаторський напрям), Д. Ленцен, В. Фішер, К. Вюнше, Г. Гізеке, С. Ароновітц (постмодерністська філософія освіти) й ін.

Висловлюємо переконання в тому, що нова парадигма освіти повинна мати прагматистсько-інструменталістське спрямування, оскільки саме воно дає підстави розглядати філософію як загальну теорію виховання, а структуру філософського знання – як "інструментарій" навчально-виховного процесу з орієнтацією на певний педагогічний результат, котрий, у нашому випадку, має спрямованість на формування нових світоглядних установок особистості майбутніх фахівців відповідно до змінюваного світу, розвиток планетарно-космічного мислення для забезпечення виживання людства й цивілізації.

Взаємоперетин філософії освіти й виховання у теоретичній реконструкції форм і способів спілкування поколінь з позиції філософського осмислення світу дозволяє визначати: 1) освіту як цілеспрямовану пізнавальну діяльність людей з отримання знань, вмінь і навичок та їх вдосконалення, 2) виховання як цілеспрямоване систематичне формування якісних характеристик особистості за допомогою впливів. В позиціях як освіти, так і виховання ключовою вважаємо цілеспрямованість, а об'єднуючим фактором – педагогічний результат: формування інтелектуального й духовного потенціалу людини.

До психолого-педагогічних аспектів становлення особистості нового типу у вищій вітчизняній школі слід віднести: 1) розуміння інтегративної сутності світогляду особистості, що окреслюється інтелектуально-розумовими й почуттєво-емоційними компонентами, визначає відношення людини до світу, орієнтує й регулює її поведінку; 2) пізнавальну насиченість світогляду як особистісну характеристику, що формується на раціональному, досвідному й інтуїтивному рівнях і здійснюється через навчання (викладання й учіння), виховання та трансформацію життєвого досвіду; 3) визначення внутрішньо-особистісних й соціально зумовлених векторів ціннісних орієнтацій особистості, репрезентантом духовного світу якої є свідомість.

Прагматистсько-інструменталістське спрямування сучасної вітчизняної освіти дозволяє трактувати світогляд особистості як рівень філософського осмислення світу та визначати пізнавальну насиченість світогляду у контексті духовних вимірів особистості, внутрішньо-особистісні й соціально зумовлені вектори ціннісних орієнтацій особистості репрезентувати через свідомість особистості. Слід зазначити, що проблема багатовимірності особистості має міждисциплінарний статус, адже розглядається філософськими, соціальними та природничими науками з використанням біогенетичного, соціологічного й персонологічного підходів.

Світогляд як рівень філософського осмислення світу поєднує в собі інтелектуально-розумові й почуттєво-емоційні компоненти особистості та, синтезуючи знання, бажання, інтуїцію, віру, надію, життєві мотиви, мету тощо, виявляється через погляди, переконання, принципи, ідеали, цінності, вірування, життєві норми та стереотипи, що визначають відношення людини до світу та постають орієнтирами й регуляторами людської поведінки та перетворювально-творчої діяльності.

Окрім того, визначення внутрішньо-особистісних й соціально зумовлених векторів ціннісних орієнтацій особистості дає можливість виділити загальний напрям формування ієрархії цінностей, позначених утвердженням пріоритету загальнолюдського й гуманістичного начал у контексті психолого-педагогічних підходів до проблеми становлення нової особистості як цілісного суб'єкта культури. Найбільш повним репрезентантом духовного світу визнаємо свідомість, що пояснюється її специфічністю й непередметністю об'єкта (наявністю в кожному образі сприйняття, демонстрацією і співвіднесенням відчуттів, почуттів, думок тощо). Світогляд особистості, за умови такого підходу, постає комплексною формою свідомості з виокремленням у ній ціннісної свідомості, суспільних та індивідуальних установок. Основними репрезентантами свідомості відносно духовного світу особистості є такі характеристики, як знання, інтенціональність, увага, самозвітність Я у власних діях, а також єдність, що виражається у цілісності всіх компонентів зовнішнього й внутрішнього досвіду.

Становлення нової особистості як цілісного суб'єкта культури передбачає передусім формування ціннісних компонентів її світогляду, що визначається розумінням філософського знання як особливого духовного явища і виявленням його місця в системі культури, його співвідношення з іншими духовними явищами (формами суспільної свідомості) – наукою, мистецтвом, релігією і ін. Звідси випливає, що система освіти (від концепції до змістовного наповнення) повинна максимально повно враховувати й відтворювати специфіку духовності: лише в цьому випадку вона ефективно зможе вирішити завдання формування етичної та соціально відповідальної особистості.

У прагматистсько-інструменталістському спрямуванні вищої освіти окремою проблемною симптоматикою сучасних філософських знань стає наявність багатьох її теоретичних конструкцій завдяки феномену віртуальної реальності. За допомогою філософських знань усвідомлюється передусім матриця життя людини – універсальний "механізм" цілісної енергетичної структури, що створює гармонічну взаємодію земного й небесного планів буття. Єдина матриця життя закладена Творцем в основу кожного явища, а отже, вона підтримує життєвість і цілісність усіх явищ світобудови – від клітини до Всесвіту. Енергетична структура матриці створена Творцем за принципами сакральної геометрії й загалом становить сферу з вертикальним стрижнем і внутрішнім кубом – так виражений у ній закон життя, реалізація якого створює досконалу життєздатну форму.

Спираючись на матрицю життя людини, пропонуємо визначати й смислову матрицю філософського знання як основу вироблення курсу на свідоме виживання людства. Окрім того, саме слова матриця філософського знання розширює місткість свідомості окремої людини та підвищує рівень її духовності, а отже, і всього людства. Питання духовності нині є стратегічним для людства з позиції необхідності його виживання. Зрештою, від розуміння духовності залежить те, якою буде людина та людське суспільство.

Окрім того, дія механізму формування нового світогляду особистості базується на всезагальних законах Всесвіту: рух, енергообмін, взаємодія, вседність, а також логіка природи, критична маса, неповторюваність, невизначеність. Матриця ж філософського знання для успішної дії механізму формування свідомості майбутніх фахівців з метою спрямування людства на шлях свідомого виживання спирається на триєдину основу життя: енергообмін, свідомість, духовність. Енергообмін у життєдіяльності людини (як і всієї природи) займає основне місце та виконує у житті скеровуючу роль, рухаючи особистість до потреби жити, творити, спілкуватись, пізнавати тощо. Розуміння цього закону Всесвіту дає можливість на основі взаємозалежності всіх інших законів виробити стратегію і тактику формування світогляду нового типу особистості засобами філософських наук (через філософію виховання і виховання філософією).

Отже, потужний поштовх розвитку особистості, людству й цивілізації дає філософське осмислення світу, що актуалізується з огляду на глобалізаційні процеси та формується шляхом засвоєння філософських знань у вищій школі, від ефективності якого суттєво залежить успіх соціально-економічних перетворень, спроможність українського суспільства переломити наростаючі негативні тенденції в розвитку духовної культури, відродити й збагатити найвищі моральні ідеали й життєві пріоритети людини. Сучасний період розвитку вітчизняного суспільства, позначений глобалізаційними процесами й нагальною потребою вирішення проблем виживання людства та збереження цивілізації, потребує розробки нової, прагматистсько-інструменталістської концепції філософії освіти з орієнтацією на соціальний і педагогічний результат, що полягає у формуванні особистості нового типу з практичним, планетарно-космічним мисленням і сучасними світоглядними установками морально-етичного характеру.

Перспективи подальших досліджень полягають в осмисленні необхідності та розробці нових підходів до парадигм і концепцій філософії освіти, філософсько-педагогічних теорій, продиктованих вимогами вічно змінюваного часу та глобальними викликами цивілізації.

Література

1. Андрущенко В.П. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть (Спроба прогностичного аналізу) / В.П.Андрущенко // Вища освіта України. – 2001. – № 1. – С. 11-18.
2. Базалук О.О. Філософія освіти: її роль та місце в системі філософського знання / О. Базалук // Філософські обрії. – 2010. – № 23. – С. 187-200.
3. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций) / Б.С. Гершунский. – М.: Совершенство, 1998. – 608 с.
4. Горбунова Л.С. Принципи реформування вищої освіти в контексті інтеграційних процесів / Л. С. Горбунова // Філософські науки. – Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2007. – С. 28-34.
5. Кизима В. Образование как сизигический процесс / В. Кизима // Наукові та освітянські методології та практики. – К., 2004. – Вип. 2. – С. 117-163.

6. Корсак К. Про тенденції змін у змісті вищої освіти / К. Корсак // Науковий світ. – 2003. – № 1. – С. 27-28.
7. Лутай В.С. Філософія сучасної освіти: [навчальний посібник] / В.С. Лутай. – К.: Центр "Magistr-S" Творчої спілки вчителів України, 1996. – 256 с.
8. Лутай В.М. Синергическое "универсальное послание" И. Пригожина человечеству и метод его реализации / В.М. Лутай. – К.: ПАРАПАН, 2010. – 256 с.
9. Пахомов Н.Н. Кризис образования в контексте глобальных проблем: Философия образования для XXI века / Н.Пахомов. – М.: Логос, 1992. – С.18-31.
10. Предборська І.М. Постнекласичні ін(тер)венції в освітньому дискурсі / І.М. Предборська // Вища освіта України. – 2003. – №2. – С.37-40.
11. Романенко М.І. Сучасна філософсько-освітня парадигма як відображення глобальних соціокультурних трансформацій / М. І. Романенко // Практична філософія. – 2004. – №2. – С.72-77.
12. Фініков Т. Сучасна вища освіта: світові тенденції та Україна / Т. Фініков. – К.: Таксон, 2002. – 176 с.
13. Шадриков В. Д. Происхождение человечности / В.Шадриков. – М.: Логос. – 1999. – 200 с.
14. Шадриков В.Д. Философия образования и образовательной политики / В.Шадриков. – М.: Исследов. центр. – 1993. – 181 с.
15. Шевченко В. Філософоцентризм освіти і синергетика навчання / В. Шевченко // Вища освіта України. – 2003. – № 3. – С. 48-54.

References

1. Andrushchenko V.P. Osnovni tendentsii rozvytku vyshchoi osvity Ukrainy na rubezhi stolit (Sproba prognostychnogo analizu) / V.P. Andrushchenko // Vishcha osvita Ukrainy. – 2001. – № 1. – S. 11-18.
2. Bazaluk O.O. Filosofiya osvity: yiyi rol ta mistse v systemi filosofskogo znannya / O. Bazaluk // Filosofski obrii. – 2010. – № 23. – S. 187-200.
3. Gershunskiy B.S. Filosofiya obrazovaniya dlya XXI veka (V poiskah praktiko-orientirovanykh obrazovatelnykh kontseptsiy) / B.S. Gershunskiy. – M.: Sovershenstvo, 1998. – 608 s.
4. Gorbunova L.S. Pryntsyipy reformuvannya vishchoi osvity v konteksti integratsiynykh protsesiv / L. S. Gorbunova // Filosofski nauky. – Sumy: SumDPU im. A. S. Makarenka, 2007. – S. 28-34.
5. Kizima V. Obrazovanie kak sizigicheskii protsess / V. Kizima // Naukovi ta osvityanski metodologii ta praktyky. – K., 2004. – Vyp. 2. – S. 117-163.
6. Korsak K. Pro tendentsii zmin u zmisti vyshchoi osvity / K. Korsak // Naukoviy svit. – 2003. – № 1. – S. 27-28.
7. Lutay V.S. Filosofiya suchasnoi osvity: [navchalnyi posibnyk] / V.S. Lutay. – K.: Tsentr "Magistr-S" Tvorchoi spilki vchiteliv Ukrainy, 1996. – 256 s.
8. Lutay V.M. Sinergicheskoe "universalnoe poslanie" I. Prigozhina chelovechestvu i metod ego realizatsii / V.M. Lutay. – K.: PARAPAN, 2010. – 256 s.
9. Pahomov N.N. Krizis obrazovaniya v kontekste globalnykh problem: Filosofiya obrazovaniya dlya XXI veka / N.Pahomov. – M.: Logos, 1992. – S.18-31.
10. Predborska I.M. Postneklasichni In(ter)ventsii v osvitnomu diskursi / I.M. Predborska // Vishcha osvita Ukrainy. – 2003. – №2. – S.37-40.
11. Romanenko M.I. Suchasna filosofsko-osvitnya paradigma yak vidobrazhennya globalnykh sotsiokulturnykh transformatsiy / M. I. Romanenko // Praktichna filosofiya. – 2004. – №2. – S.72-77.
12. Finikov T. Suchasna vyshcha osvita: svitovi tendentsii ta Ukraina / T. Finikov. – K.: Takson, 2002. – 176 s.
13. Shadrikov V.D. Proishozhdenie chelovechnosti / V.Shadrikov. – M.: Logos. – 1999. – 200 s.
14. Shadrikov V.D. Filosofiya obrazovaniya i obrazovatelnoy politiki / V.Shadrikov. – M.: Issledov. tsentr. – 1993. – 181 s.
15. Shevchenko V. Filosofotsentryzm osvity i synergetyka navchannya / V. Shevchenko // Vyshcha osvita Ukrainy. – 2003. – № 3. – S. 48-54.

Береговая Г. Д. Поиски новых философско-образовательных парадигм в контексте образовательного кризиса

В статье представлен анализ социокультурного отечественного пространства в контексте разработки новых философско-образовательных парадигм как путей выхода из образовательного кризиса, что актуализируется насущной необходимостью создания качественно новой системы подготовки высокообразованных специалистов постмодерной эры, мировоззренческие ориентации которых будут отвечать требованиям и вызовам глобализованного времени. Предложено новое прагматистско-инструменталистское направление философии образования, сущность которого убеждает в том, что мощный толчок развитию личности, человечеству и цивилизации дает философское осмысление мира, которое формируется путем усвоения философских знаний в высшей школе.

Ключевые слова: философия образования, образовательный кризис, цивилизация, личность, духовные ценности, глобализация, философско-образовательная парадигма.

Beregova G. In search of new philosophical and educational paradigms in the context of the educational crisis

The article presents the analysis of the national socio-cultural space in the context of developing new philosophical and educational paradigms as the ways out of the educational crisis that is characterized by urgent

necessity for creating a new system of training highly qualified specialists in the postmodern era, their ideological orientation meeting requirements and challenges of the globalized time.

It focuses on the search for a new paradigm of national education, which is subject to the postmodern impacts with introduction of European ethical values and is determined by the moral status change of a modern identity and value orientations and is emphasized by the processes of globalization, the lag in the information space and the methodological crisis in the humanities as well.

A new pragmatic and instrumental vector of philosophy of education is offered. It states that a powerful impulse to the personality's development, humanity and civilization is given by the philosophical comprehension of the world formed by mastering philosophical knowledge in higher educational establishments.

The article states that a new paradigm of education should consider philosophy as a general theory of education, the structure of philosophical knowledge being a "tool" of the teaching and educational process focused on a certain educational outcome, which is aimed at the formation of new philosophical systems of future specialists in accordance with the world changing and the development of planetary and space thinking to ensure the survival of humanity and civilization.

This new educational paradigm based on the interaction of philosophy of education and training in the theoretical reconstruction of the communication forms and methods between generations makes it possible to define education as a purposeful cognitive activity of people to gain knowledge, skills and abilities and to improve them, it defines upbringing as a deliberate systematic formation of qualitative characteristics of a person by means of impacts.

In the approaches to both education and training a key position is clearness of purpose, a uniting factor being an educational outcome which consists in forming intellectual and spiritual potential of a person.

Pragmatic and instrumental orientation of a contemporary education interprets the worldview of the individual as the level of philosophical understanding of the world and identifies the cognitive richness of the worldview in the context of the spiritual dimensions of the individual, intra-personal and socially specified vectors of the individual's value orientations are represented through the individual's consciousness.

Determination of the inner and socially specified values allows to distinguish a general direction of forming a hierarchy of the values, marked by the approval of the priority of human and humanistic principles in the context of psychological and pedagogical approaches to the problem of forming a new identity as an integral cultural entity.

The most complete representative of the spiritual world is consciousness, because of its specificity and non-objectness (the presence of perception, demonstration and correlation of feelings, thoughts in each image). The main representatives of consciousness regarding the spiritual world of any individual are such characteristics as knowledge, intentionality, attention, self-report in one's actions and unity expressed in the integrity of all components of the outer and inner experience.

The formation of a new identity involves primarily the formation of valuable components of one's worldview, which consists in understanding philosophical knowledge as a special spiritual phenomenon and identifying its place in culture, its relationship with other spiritual phenomena (the forms of social consciousness) – science, art, religion and so on. It follows that the system of education (from concept to meaningful content) must take into account and reconstitute the specificity of spirituality to the full: only in this case it can effectively solve the problem of forming an ethical and socially responsible individual.

In pragmatic and instrumental targeting of higher education a separate problematic symptom of contemporary philosophical knowledge is the presence of its various theoretical constructions due to the phenomenon of virtual reality.

In particular philosophical and theological knowledge significantly deepen understanding of the life matrix of a person as a universal mechanism of the integral energy structure creating a harmonious interaction between earthly and heavenly life plans. Basing on the energy life matrix of a person, we propose to define a semantic matrix of philosophical knowledge, which significantly expands the capacity of the individual's consciousness and increases the level of spirituality, and thus of the humanity. The issue of spirituality today is a strategic one for the humanity from the position of necessity for its survival, because the understanding of spirituality influences not only a man but the society in the whole.

Action of the mechanism of forming a new worldview of the individual is based on the global laws of the Universe: motion, energy exchange, cooperation, unity, logic of nature, critical mass, uncertainty. Philosophical knowledge matrix is based, respectively, on the triune basis of life: energy exchange, consciousness, spirituality. Energy exchange in a human life (and nature) occupies the main place and takes a directing role in life, moving a person to live, create, communicate and learn more. Understanding the law of energy exchange makes it possible to work out a strategy and tactics of forming the worldview of a new type of personality by means of philosophy.

Thus, pragmatic and instrumental direction of philosophy of education consists in the dual role of philosophy in contemporary society: a new personality is formed by the categories of philosophy of education, and training is performed by means of philosophy in higher school.

Key words: philosophy of education, educational crisis, civilization, identity, spiritual values, globalization, philosophical and educational paradigm.